

När enskilda vill ha ut handlingar eller uppgifter om våra brottmålsärenden - En vägledning för administratörer om vad man kan svara

RättsPM 2011:1
Rättsavdelningen och Utbildningscentrum
Februari 2011

Innehållsförteckning

1. Bakgrund, läsanvisning och avgränsning	3
2. Lagar	3
3. Offentlighetsprincipen m.m.....	3
4. Vem prövar?.....	4
5. Får man fråga vem det är som ringer/mejlar?.....	4
5.1 Vad innebär skyndsamhetskravet?	5
6. Hur kan man ta del av en allmän handling?	5
7. Uppgifter som skyddas av sekretess.....	5
7.1 Sekretess enligt 18 kap. 1 § OSL (förundersökningssekretess)	5
7.2 Sekretess enligt 35 kap. 1 § OSL.....	6
7.3 Sekretess enligt både 18 kap. 1 § och 35 kap. 1 § OSL.....	7
8. Några frågeställningar	7
8.1 Den som ringer eller mejlar vill ha uppgift om vilket/vilka ärenden som finns registrerade på en viss person. Den som ringer eller mejlar uppger ett visst namn och/eller ett visst personnummer.	7
8.2 Den som ringer eller mejlar vill veta om han eller hon själv förekommer i något ärende hos kammaren.....	8
8.3 Den som ringer eller mejlar uppger ett visst AM-nummer och vill veta vad som händer i ärendet och vilka olika beslut som är fattade.....	8
8.4 Den som ringer eller mejlar vet att det ska finnas ett ärende angående en viss händelse eller mot en viss namngiven person (t.ex. en kändis) och vill ha uppgifter om vad som händer i ärendet.....	9
8.5 Den som ringer eller mejlar frågar om det finns ett ärende som rör en namngiven person (t.ex. en kändis) och vill ha uppgifter om vad som händer i ärendet.....	9
Liten Lathund	10

1. Bakgrund, läsanvisning och avgränsning

Administratörerna vid åklagarkammarna får ofta telefonsamtal eller mejl från allmänheten där den som ringer eller mejlar vill ha svar på olika frågor eller få ut handlingar i såväl pågående som avslutade ärenden. Frågorna kan t.ex. gälla om det finns något ärende på en viss person, vilken åklagare som i så fall handlägger ärendet samt vilka beslut som fattats i ärendet.

Avsikten med denna PM är att peka på några av de frågor som administratören kan ställas inför och ge en liten vägledning i hur dessa frågor kan angripas och besvaras.

Frågor om offentlighet och sekretess är komplexa och svåra att beskriva utan att hänvisa till olika paragrafer etc. Därför kan promemorian nog upplevas som "juridisk". Längst bak i promemorian finns en lathund som kan underlätta i det dagliga arbetet. För att få förståelse för de regler som ska tillämpas är det dock bra att läsa igenom promemorian innan man använder lathunden. Lathunden innehåller också hänvisningar till olika avsnitt i promemorian så att man kan gå tillbaka och läsa om de olika typsituationer som är beskrivna där.

De ärenden som förekommer på en åklagarkammare är i de allra flesta fall pågående eller avslutade förundersökningar. Frågorna och svaren i denna PM och i lathunden har därför avgränsats till handlingar och uppgifter om pågående och avslutade förundersökningar (brottmålsärenden).

2. Lagar

I det här sammanhanget är det två lagar som är viktiga. Den ena är tryckfrihetsförordningen (TF), som är en av våra grundlagar. I 2 kap. TF finns bestämmelser om vad som menas med att en handling är allmän och offentlig.

TF kompletteras av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400; OSL). Där regleras i vilken utsträckning allmänna handlingar skyddas av sekretess, dvs. är hemliga.

3. Offentlighetsprincipen m.m.

Offentlighetsprincipen är en rättighet som är skyddad av TF. Den innebär i korthet bl.a. att vem som helst har rätt att hos en myndighet få del av *allmänna handlingar*, i den mån *uppgifterna* i handlingen är *offentliga* (dvs. om de inte är skyddade av *sekretess*).

Vad är då en *handling*? Enligt den definition som ges i TF är en handling en framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel. Man kan säga att en handling är en bärare av information.

Exempel: En kniv som är tagen i beslag är inte en handling.
Beslagsprotokollet som beskriver kniven är en handling.

Vad är då en *allmän handling*? Enligt den definition som ges i TF är en handling *allmän* om den *förvaras* hos en myndighet **och** om den har *kommit in* dit eller *upprättats* där. Med *upprättad* förstås enligt huvudregeln att den

antingen har expedierats eller att ärendet till vilken handlingen hör är avslutat.

Exempel: Ett förundersökningsprotokoll som polisen har gett in till åklagarkammaren är en handling som är *inkommen*. Detta gäller även om en polisman t.ex. skulle överlämna förundersökningsprotokollet till en åklagare när denne är i rätten. En åklagares överklagande av en tingsrättsdom är inte en allmän handling förrän överklagandet har expedierats (det är först då den har *upprättats*).

Utöver den grundlagsskyddade rättigheten att få del av en allmän handling, har enskilda även rätt att få ta del av offentliga *uppgifter ur* en allmän handling (6 kap. 4 § OSL)

En myndighets avslagsbeslut på en begäran att få ta del av en allmän handling kan överklagas (6 kap. 7 § OSL). Ett avslag på en begäran att få ta del av uppgifter ur en allmän handling kan däremot inte överklagas.

Det kan ibland vara svårt att avgöra om en begäran avser utlämnande av allmän handling eller endast uppgifter ur en allmän handling. Eftersom den saken har betydelse bl.a. för rätten att överklaga ett avslagsbeslut, ska enligt JO myndigheten vara försiktig när det gäller tolkningen av en begäran. Om det är oklart vad den enskildes begäran avser, bör därför administratören alltid fråga den som begär uppgifterna (JO 2000/01:567).

4. Vem prövar?

Den person på myndigheten som enligt arbetsordningen har ansvaret för handlingen ska i första hand bedöma om handlingen kan lämnas ut (6 kap. 3 § OSL).

Det framgår inte av lagen *vem* inom myndigheten som ska lämna ut *uppgift ur* en allmän handling (6 kap. 4 § OSL). Men samma ordning som gäller för utlämnande av en allmän handling bör tillämpas även här.

Detta betyder för Åklagarmyndighetens del att det i första hand är den åklagare som handlägger ett pågående ärende (eller registrator i avslutade ärenden) som är skyldig att pröva frågor om utlämnande. Ytterst är det kammarchefen som ska göra prövningen.

I de fall där det är uppenbart om uppgiften/handlingen kan lämnas ut eller inte, bör prövningen kunna göras av åklagaradministratören. Det är bra om det finns en tydlig rutin för vem som svarar på vad, särskilt i mer uppmärksammade ärenden.

5. Får man fråga vem det är som ringer/mejlar?

Den som begär ut en allmän handling eller uppgifter ur en allmän handling har *rätt att vara anonym*. Myndigheten får bara fråga om namnet eller syftet med begäran för att kunna avgöra om handlingen/uppgiften kan lämnas ut.

För att avgöra om en handling är allmän eller inte, kan det aldrig spela någon roll vem det är som ringer eller mejlar. Svaret på frågan om en handling är allmän eller inte avgörs ju uteslutande av om handlingen har kommit in till

myndigheten eller är upprättad där och inte av vem som frågar efter den. Vem det är som frågar efter en handling eller en uppgift kan bara vara intressant för den *sekretessprövning* som ska göras sedan man kommit fram till att handlingen är allmän. Om det inte heller för denna prövning spelar någon roll vem som begär ut handlingen eller uppgiften, får man aldrig fråga om namnet. Om den som ringer eller mejlar själv har uppgett sitt namn, får denne dock anses ha frångått sin rätt att vara anonym (JO 1998/99 s. 499).

5.1 Vad innebär skyndsamhetskravet?

En begäran att få ut en allmän handling eller en uppgift ur en allmän handling ska alltid behandlas skyndsamt. Det innebär dock inte att den som ringer eller mejlar har rätt till ett svar omedelbart. Man kan t.ex. behöva viss tid för att pröva frågan om handlingen/uppgiften kan lämnas ut, men knappast mer än någon dag. Det kan också vara så att man behöver lämna över frågan till eller rådgöra med den åklagare som handlägger ärendet. Om han eller hon inte är på plats kan t.ex. dagåklagaren eller någon annan åklagare på kammaren frågas till råds.

Åklagaradministratören kan alltid be den som ringer att återkomma efter en viss tid inom expeditionstid. Man ska inte be att få ringa upp om inte den som ringer *själv* föreslår detta, eftersom den som ringer alltid har rätt att vara anonym. På ett mejl kan man svara att frågan är under prövning och att svar kommer så snart prövningen är gjord.

6. Hur kan man ta del av en allmän handling?

Den som vill ta del av en allmän handling har alltid rätt att göra det *på plats* och utan avgift. Man har också rätt att mot avgift få ut *en kopia* av en allmän handling. De avgifter som då gäller framgår av en speciell förordning, avgiftsförordningen (1992:191). Läs mer om detta i Handboken för ärendehantering (*avsnitt 2.8.4*) som finns publicerad på Rånet.

För närvarande har myndigheterna ingen skyldighet att lämna ut handlingar genom e-post. Det får avgöras från fall till fall om ett sådant utlämnande är lämpligt. Det är t.ex. inte lämpligt att lämna ut förundersökningsprotokoll genom e-post, eftersom sidan "involverade personer" inte kan avskiljas. Dessa uppgifter skyddas ju ofta av sekretess. Det går heller inte att "maska" sekretessbelagda uppgifter i handlingar som skickas elektroniskt. Åklagarmyndigheten tar för närvarande inte ut några avgifter när en allmän handling skickas per e-post.

7. Uppgifter som skyddas av sekretess

Vid en åklagarkammare skyddas brottsutredningar regelmässigt av sekretess enligt 18 kap. 1 § OSL. I 35 kap. 1 § OSL finns en motsvarande sekretessbestämmelse till skydd för enskildas personliga och ekonomiska förhållanden.

7.1 Sekretess enligt 18 kap. 1 § OSL (förundersökningssekretess)

Enligt 18 kap. 1 § första stycket och andra stycket 2 OSL gäller sekretess för

1. uppgifter som hänför sig till förundersökning i brottmål,

2. angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott samt
3. åklagarmyndighets verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott.

Med *förundersökning* avses förundersökning enligt rättegångsbalken (23 kap.). Skyddet gäller pågående, avslutade eller nedlagda förundersökningar. Bestämmelsen är också tillämplig på exempelvis polisanmälningar. En förundersökning i ett resningsärende skyddas också av bestämmelsen liksom uppgifterna i en återupptagen förundersökning. Förenklad förundersökning (23 kap. 21 § rättegångsbalken) är också en förundersökning. En utredning enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken (primärrapporter m.m.) skyddas också enligt OSL.

Bestämmelserna har försetts med ett s.k. *rakt skaderekvisit*, vilket innebär en *presumption för offentlighet*. Sekretess gäller endast om "följden av att uppgifterna lämnas ut kan antas bli att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas". Med detta menas åtgärder och verksamhet för att på olika stadier bekämpa brottsligheten. Med "åtgärder" förstås främst beslut och ingripanden som hänför sig till ett särskilt ärende (t.ex. planerade tillslag). En uppgift, vars röjande t.ex. kan försvåra en pågående brottsutredning, kan alltså hållas hemlig.

Sedan åtal har väckts kommer sekretess enligt denna bestämmelse att gälla endast för uppgifter som har generell betydelse för brottsspaning och brottsutredning.

Även uppgifter i en nedlagd förundersökning kan hållas hemliga med stöd av 18 kap. 1 § OSL. En förundersökning som lagts ned kan ju komma att återupptas.

7.2 Sekretess enligt 35 kap. 1 § OSL

Skyddet för *enskilda* under förundersökningen är reglerat i 35 kap. 1 § OSL. Enligt denna bestämmelse gäller sekretess för uppgift om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden, bl.a. om uppgiften finns i

1. en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål,
2. en angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i brottmål,
3. annan verksamhet som syftar till att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott som bedrivs av en åklagarmyndighet samt
4. särskilt ärenderegister över brottmål som förs av en åklagarmyndighet (t.ex. Cåbra).

Sekretess gäller dock inte för *diarieföringsuppgifter* (t.ex. vilket datum en viss handling kom in till myndigheten och det diarienummer eller annan beteckning som handlingen fått vid registreringen).

Bestämmelsen har försetts med ett s.k. *omvänt skaderekvisit*, vilket innebär en *presumption för sekretess*. Sekretess gäller därför om det *inte* står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne

lider *skada* eller *men*. Sekretessen enligt detta lagrum är alltså strängare än den som gäller för att skydda brottsutredningen.

Med *skada* förstås här enbart *ekonomisk skada*, medan begreppet *men* har getts en vidare innebörd. I första hand menar man att någon kan bli utsatt för *andras missaktning* om hans personliga förhållanden blir kända. Att en person känner till en för någon enskild ömtålig uppgift kan i många fall anses tillräckligt för att medföra *men*. Utgångspunkten för en bedömning av om *men* föreligger är den berörda personens egen upplevelse. Man ska alltså se saken från den enskildes situation. Samtidigt bör man ta hänsyn till de värderingar som gäller i samhället. Vad som kunde vara *men* för hundra år sedan behöver ju inte vara det idag.

7.3 Sekretess enligt både 18 kap. 1 § och 35 kap. 1 § OSL

Om en uppgift är sekretessbelagd enligt både 18 kap. 1 § och 35 kap. 1 § OSL och någon begär att få ut uppgiften, måste en sekretessprövning enligt *båda* bestämmelserna göras. Om en sådan prövning leder till att uppgiften ska lämnas ut enligt den ena sekretessbestämmelsen samtidigt som den ska hållas hemlig enligt den andra, ska den senare bestämmelsen tillämpas, dvs. uppgiften ska hållas hemlig (7 kap. 3 § OSL).

8. Några frågeställningar

8.1 Den som ringer eller mejlar vill ha uppgift om vilket/vilka ärenden som finns registrerade på en viss person. Den som ringer eller mejlar uppger ett visst namn och/eller ett visst personnummer.

Enligt 35 kap. 1 § första stycket 9 punkten OSL gäller sekretess för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det *inte* står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften förekommer i särskilt ärenderegister som förs av åklagarmyndighet, om uppgiften inte hänför sig till själva registreringen (t.ex. vilket datum en viss handling kom in till myndigheten och det diarienummer eller annan beteckning som handlingen fått vid registreringen).

Rättsfall: En person vände sig till Åklagarmyndigheten och ville få uppgift om mål som fanns registrerade hos riksåklagaren rörande en viss namngiven person. Riksåklagaren avslog i beslut den 27 november 2006 (ÅM-A 2006/2073) personens begäran och uttalade i beslutet bl.a. följande. Ett svar på frågan om det hos riksåklagaren förekommer brottmålsärende på viss person är en uppgift som rör enskilds personliga förhållanden. För uppgifter om enskilds personliga förhållanden gäller sekretess enligt 9 kap. 17 § första stycket sekretesslagen (nuvarande 35 kap. 1 § första stycket OSL). Denna bestämmelse var enligt Åklagarmyndighetens mening tillämplig på uppgiften om det fanns ärenden rörande en viss person eller inte. Det stod i detta fall inte klart att uppgiften kunde röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne led skada eller men. Det fanns därför hinder mot att lämna ut begärda uppgifter. Kammarrätten i Stockholm fastställde i dom den 29 januari 2007 riksåklagarens beslut. Domen har vunnit laga kraft (mål nr 7933-06).

Samma tolkning gjorde kammarrätten i en dom från 23 juni 2010 som gällde en begäran att få uppgifter om strafförelägganden avseende en viss person (mål 2929 – 10)

I detta fall råder alltså presumtion för sekretess. Åklagaradministratören bör – utan att närmare undersöka om personen ifråga förekommer eller inte – kunna svara på frågor av det här slaget med att *"sådana uppgifter kan på grund av sekretess inte lämnas ut"*.

Åklagaradministratören bör därför också vara noga med att upplysa den som ringer eller mejlar att personen har rätt att få en fråga om utlämnande av allmän handling prövad av myndigheten och om handlingen inte lämnas ut, även rätt att få ett skriftligt avslagsbeslut med överklagandehänvisning (6 kap. 3 § andra stycket OSL).

8.2 Den som ringer eller mejlar vill veta om han eller hon själv förekommer i något ärende hos kammaren

Är det den enskilde själv som ringer eller mejlar, gäller inte någon sekretess enligt 35 kap. 1 § OSL, som ju är till för att skydda just den enskilde själv.

Men en person med anknytning till brottslig verksamhet kan dock ha ett starkt intresse av att veta om polis och åklagare har uppgifter om honom eller henne. I ett sådant fall skulle det kunna vara till stor skada för en utredning (förundersökningssekretess enligt 18 kap. 1 § OSL) om det röjdes för personen såväl att han eller hon är föremål för polis och åklagares intresse som att han eller hon inte är det. Det är naturligtvis svårt att i det enskilda fallet bedöma om det skulle skada verksamheten att meddela den som ringer eller mejlar att han eller hon inte förekommer i brottmålsdiariet.

Om personen inte förekommer i diariet är vederbörande okänd för myndigheten. I sådana fall blir det mer eller mindre omöjligt att bedöma om det går att utan risk för skada för verksamheten tala om för den som ringer att det över huvud taget inte finns några uppgifter rörande honom eller henne. Det är därför oftast lämpligt att avslå en begäran om att få veta om man förekommer i brottmålsdiariet.

Ett svar till den som ringer eller mejlar bör alltså i detta fall kunna ges på samma sätt som under *avsnitt 8.1 ("Sådana uppgifter kan på grund av sekretess inte lämnas ut")*.

8.3 Den som ringer eller mejlar uppger ett visst AM-nummer och vill veta vad som händer i ärendet och vilka olika beslut som är fattade

I en pågående förundersökning, kan uppgifterna i ärendet omfattas av sekretess enligt såväl 18 kap. 1 § som 35 kap. 1 § OSL. Administratören bör då koppla samtalet eller vidarebefordra mejlet till den åklagare som är ansvarig för ärendet. Om han eller hon inte är på plats, bör samtalet kopplas till t.ex. dagåklagaren.

Sekretess enligt 1 § första stycket gäller inte beslut om att

1. åtal ska väckas
2. förundersökning inte ska inledas, eller att
3. förundersökning ska läggas ned

Detta framgår av 35 kap. 1 och 6 §§ OSL. Sådana beslut kan alltså utan vidare lämnas ut. Observera att det bara är *besluten som sådana* som är

offentliga och alltså inte övriga uppgifter i ärendet, t.ex. uppgifter ur olika förhör. Sistnämnda uppgifter kan vara sekretessbelagda även i nedlagda förundersökningar (se ovan under *avsnitt 6*).

Om åtal är väckt och stämningsansökan samt förundersökningsprotokoll har getts in till tingsrätten är dock uppgifter som ingår i dessa handlingar offentliga i de *flesta* fall (om det t.ex. inte rör sig om vissa känsliga mål, se 35 kap. 7 och 12 §§ OSL).

Vidare framgår av 36 kap. 6 § första stycket 2 punkten OSL att sekretessen enligt 1 § första stycket *inte* gäller för uppgift i ärende om *strafföreläggande* eller *föreläggande av ordningsbot*. Uppgifter ur utfärdade och expedierade strafförelägganden kan därför lämnas ut.

8.4 Den som ringer eller mejlar vet att det ska finnas ett ärende angående en viss händelse eller mot en viss namngiven person (t.ex. en kändis) och vill ha uppgifter om vad som händer i ärendet

För att en myndighet ska vara skyldig att bistå allmänheten gäller som en allmän förutsättning att den som önskar få ut en uppgift ur en allmän handling kan precisera vilken handling som avses, eller i vart fall lämna så detaljerade upplysningar om handlingens innehåll att myndigheten utan större svårigheter kan identifiera den.

Om det framkommer att den som ringer eller mejlar vet så pass mycket om ett ärende (t.ex. "det där mordet som inträffade för en vecka sedan och som det stod om i tidningen idag") att det går att identifiera ärendet genom andra sökningar än bara på namnet, får man göra på samma sätt som i *avsnitt 8.3*.

Om den som ringer inte kan beskriva ärendet så att det går att identifiera, kan en fråga av det här slaget vara "ett allmänt fiskande" och då ska den behandlas i enlighet med vad som har sagts under *avsnitt 8.1*.

8.5 Den som ringer eller mejlar frågar om det finns ett ärende som rör en namngiven person (t.ex. en kändis) och vill ha uppgifter om vad som händer i ärendet

Se under *avsnitt 8.1*

Liten Lathund

Ärendets status	Offentligt eller sekretess?	Behandlas i PM
Förundersökning pågår	Sekretess	Avsnitt 7
Beslut att inte inleda förundersökning	<u>Beslutet</u> offentligt	Avsnitt 8.3
Åtal väckt	Åtalsbeslut, stämningsansökan och fu-protokoll offentliga (undantag finns dock!)	Avsnitt 8.3
Dom	Offentlig	
Strafföreläggande utfärdat	Offentlig	Avsnitt 8.3
Förundersökning nedlagd/beslut att inte väcka åtal	<u>Beslutet</u> offentligt	Avsnitt 8.3

Fråga	Svar	Behandlas i PM
Förekommer denna person hos er? Förekommer jag hos er?	"Sådana uppgifter kan jag på grund av sekretess inte lämna ut"	Avsnitt 8.1 och 8.2
Mgd vill veta hur det går i ärendet. Uppger AM-nr eller personnummer	Ställ kontrollfrågor för att få reda på att det verkligen är mgd som ringer. Hänvisa till åklagaren	Avsnitt 8.3
Misstänkt vill veta hur det går i ärendet. Uppger AM-nr eller personnummer	Ställ kontrollfrågor! Kolla att mt är delgiven misstanke! Om så, hänvisa till åklagaren. Svara annars att "sådana uppgifter kan jag på grund av sekretess inte lämna ut"	Avsnitt 8.1, 8.2 och 8.3
Jag tror att min bror är anhållen. Vem har ärendet?	"Sådana uppgifter kan jag på grund av sekretess inte lämna ut"	Avsnitt 8.1
Min bror är häktad. Vem har ärendet?	Om ärendet kan preciseras, hänvisa till åklagaren. Svara annars att "sådana uppgifter kan jag på grund av sekretess inte lämna ut"	Avsnitt 8.3 och 8.4

Fråga	Svar	Behandlas i PM
Vem har det där mordet som skedde i torsdags?	Om den som ringer kan precisera ett visst ärende, hänvisa till den åklagare som har ärendet. Svara annars att "sådana uppgifter kan jag på grund av sekretess inte lämna ut".	Avsnitt 8.4
Har ni ärendet som gäller kändisen NN?	Om den som ringer kan precisera ett visst ärende, hänvisa till den åklagare som har ärendet. Svara annars att "sådana uppgifter kan jag på grund av sekretess inte lämna ut".	Avsnitt 8.4 och 8.5
Mitt ärende är nedlagt och jag vill veta varför? Uppger personnummer eller AM-nr	Ställ kontrollfrågor så att du vet att det verkligen är den som ärendet gäller som ringer. Hänvisa till åklagaren	Avsnitt 8.3
Vad händer med beslaget av min bil? Uppger personnummer eller AM-nr	Hänvisa till åklagaren	Avsnitt 8.3
Jag tror att min son/dotter (som är under 18 år) är misstänkt för brott. Vad är det som händer, vem har ärendet?	Om den som ringer är vårdnadshavare och sonen/dottern är delgiven misstanke, hänvisa till åklagaren. Svara annars att "Sådana uppgifter får jag på grund av sekretess inte lämna ut"	Avsnitt 8.3
Jag tror att min son/dotter (som är över 18 år) är misstänkt för brott. Vad händer, vem har i så fall ärendet?	"Sådana uppgifter kan jag på grund av sekretess inte lämna ut"	Avsnitt 8.1